

Er is dus over de Oosterweelverbinding iets beslist, althans: zo lijkt het. Of het ook wordt uitgevoerd zoals beslist, dat valt nog allemaal af te wachten. In de komende jaren zal de strijd van natuur veranderen: ze gaat ondergronds. Het wordt nog een lange procedurestrijd, juridische files zijn te verwachten. Er komen ongetwijfeld allerlei onvoorziene technische moeilijkheden en de factuur zal nog sterk oplopen. Deze en een paar volgende Vlaamse regeringen en Antwerpse stadsbesturen zijn nog lang niet thuis. Er is dus tijdelijk iets beslist. De brug komt er alvast niet. Daarmee lijken de actiegroepen, en bij uitbreiding de burgerparticipatie, gewonnen te hebben. En toch is dat schijn. Dat blijkt ook uit de reacties van de actiegroepen, die al spreken over een nieuwe volksraadpleging. In de binnencirkel van de Vlaamse politiek is een beslissing genomen en gaat het leven nu even verder. Maar in de buitencirkel van de samenleving is er geen enthousiasme voor deze beslissing: daarvoor is het te duidelijk een compromis dat het resultaat is van de tunnelvisie waarin de Vlaamse regering zich heeft opgesloten. Als de onderhandelaars moe maar relatief tevreden buiten komen, zijn ze dan verbaasd dat niet meer applaus weerklinkt.

Dit dossier is het voorbeeld bij uitstek van een bestuur dat werkt vanuit een ingenieursmentaliteit: 'wij weten het beter'. Plannen worden voorgelegd als het bestuur er klaar voor is. Het is de rationeel-technische manier waarop beleid gedurende decennia in Vlaanderen tot stand kwam, maar dat nu helemaal niet meer aangepast is aan de huidige samenleving met burgers en burgerorganisaties die mondiger zijn dan ooit tevoren en die zelf veel deskundigheid hebben of kunnen mobiliseren. Het is het einde van een tijdperk waarin de overheid dacht zich te kunnen beperken tot formele inspraak van de meest klassieke soort: hoorzittingen en mogelijkheden om bezwaarschriften in te dienen. De (georganiseerde) burger mag, als alles eigenlijk al beslist is, nog snel even zijn zegje doen. Dit is geen burgerparticipatie.

Pas in de laatste paar jaar is het echte debat losgebarsten, dankzij de Antwerpse burgers. Burgers hebben gedaan wat politici hebben nagelaten: het maatschappelijk debat voeden en voeren. Burgers hebben getoond dat ze volwaardige partners zijn, ook in dergelijke technisch lijkende dossiers. Echte participatie van bij aanvang had er wellicht kunnen voor zorgen dat alternatieven die nu worden voorgesteld eerder hadden kunnen uitgewerkt, onderzocht en beoordeeld worden. Via discussie, meningsvorming en vooral het bijstellen van meningen (zowel langs de kant van het bestuur als van de actiegroepen) had men ervoor kunnen zorgen dat het draagvlak groter was. Zulke benadering had er tevens voor kunnen zorgen dat mensen zich wel betrokken hadden gevoeld bij dit dossier. We bedoelen daarmee niet dat iedereen zijn gelijk zou gehaald hebben, dat kan niet in dit soort dossiers. Participatie betekent wel dat politici vanuit een opgebouwd en voortdurend bijgesteld draagvlak keuzes maken en op een gemotiveerde manier ook 'neen' kunnen zeggen. Participatie gaat in wezen over zeer eenvoudige zaken en gaat vooral over een cultuur en een ingesteldheid: durven open debatteren, durven argumenteren, durven bijstellen en aanpassen, durven beslissen. De essentie van politiek.

We hebben in Vlaanderen nog niet veel bijgeleerd. Nochtans heeft diezelfde overheid in andere domeinen en met andere gesprekpartners er veel minder moeite mee om hen volwaardig en in alle fasen van de beleidsvoering bij het beleid te betrekken. Zo is het al decennia lang een gangbare praktijk om de sociale partners (vakbonden en werkgeversorganisatie) te betrekken bij het uittekenen van het beleid in tal van vaak zeer uiteenlopende domeinen. Voor de zogenaamde nieuwe sociale bewegingen is

het eveneens aanvaard dat zij in hun beleidsdomein meespreken als het beleid vorm wordt gegeven. Denken we maar aan de milieubeweging die zijn zeg kan doen bij het totstandkomen van het milieubeleid.

We hebben dus wel al her en der ervaring en zelfs al rijke tradities van participatie, maar we zijn er in Vlaanderen nog niet in geslaagd dit ook te vertalen naar de dossiers voor grote ruimtelijke projecten. Als burgerorganisaties een wijkfeest willen organiseren, lopen politici elkaar voor de voeten om mee op de foto te staan. Maar als diezelfde burgers zich inlaten met gevoelige dossiers, dan ligt dat plots helemaal anders. Dezelfde burgers die eerst worden doodgeknuffeld, worden nu plots bekeken als lastigaards, als mensen die enkel oog hebben voor hun eigen belang (het Nimby-syndroom weet u wel), als mensen die alleen maar voor vertraging zorgen van die toch zo schitterende plannen van de alwetende overheid.

Het voorbeeld in Antwerpen toont wat de potentiële maar helaas nu vooral virtuele meerwaarde van echte participatie had kunnen zijn. Een belangrijke verdienste van de actiegroepen is dat zij niet zomaar tegen iets (Lange Wapper, BAM-tracé, ...) zijn, maar ook alternatieven voorstellen. De overheid zou burgers daarvoor moeten belonen en zou overigens ook respect moeten opbrengen voor de tomeloze inzet voor het algemeen belang. De bonte coalitie die, wellicht ook wat te laat, rond het Meccano-plan tot stand kwam, zou voor een overheid die het belang van participatie ziet, al evenzeer een cadeau moeten zijn: belangrijke groepen in de samenleving die elkaar rond een toekomstplan vinden. Daarvoor zijn dure woorden als draagvlak en partnerschap uitgevonden. En wat men elders vruchteloos zoekt op te bouwen, bood zich in Antwerpen zelf aan en werd niet gebruikt. Hoe lang kan een overheid morsen met mensen die zich voor de samenleving inzetten vooraleer die mensen zich van de politiek afkeren ?

Het is dus niet omdat de Lange Wapper-brug er uiteindelijk niet komt, dat dit een hoogtepunt zou zijn van burgerdemocratie. Dit dossier toont vooral het failliet aan van een niet-participatief beleid en van een Vlaamse overheid die veel te lang het dossier op zijn beloop en aan technici heeft overgelaten. Wat een Antwerpse droom had kunnen zijn, een mobiliserend project voor een nieuwe stad, is een flets compromis geworden dat weinig enthousiasme opwekt. En daar zitten we dan: met het stadsbestuur dat een enorme factuur doorgeschoven krijgt waarvan de gevolgen voor het stedelijk beleid nog helemaal niet duidelijk zijn; met maatschappelijke organisaties die voor de stad willen werken maar gefrustreerd aan de kant worden gezet. We hebben Vlaanderen-in-actie gezien. Hopelijk heeft de Vlaamse overheid nu wel geleerd dat grote projecten voor de Vlaamse samenleving alleen kunnen slagen als de Vlaamse samenleving daar ook actief wordt bij betrokken. Dit dossier was hopelijk de laatste keer 'een brug te ver'.

Filip De Rynck en Bram Wauters, Hogeschool Gent

